

GÂNDIREA JOURNAL AND ORTHODOX WRITERS

Valerica Draica

Assist. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: Around the journal "Gândirea", which appeared in Cluj in 1921, featuring editor Cezar Petrescu, was formed the ideological current called gânderism; It was one of the most important cultural magazines of interwar Romania, representative of ideas of indigenous traditionalism. Under the guidance of Crainic, between Bucharest of the publication, there was collaborated of notable writers Ion Barbu, Lucian Blaga, Mateiu Caragiale Radu Gyr, Ion Pilat, Adrian Maniu, Ionel Teodoreanu, Vasile Voiculescu ... but other writers mince attracted by the magazine program and who had cultivated Orthodox, expression, attracted by religious attitudes and setting, sacral themes, cultistic ceremonies : Nicolae Crevedia, Virgil Carianopol, Zaharia Stancu, George Lesnea, Ștefan Baci, Iulian Vesper, Sandu Tudor, Demostene Botez ... Most did not become some genuine lyrical, they versified after the church style model, using an archaic vocabulary, their poetry being more churchly than religious ...

Keywords: Evocative lyrical, spirit Orthodox, icons and churches, Christian world, prayer ...

Fondată în anul 1921, la Cluj, de către Cezar Petrescu (redactor-șef) și de I.D.Cucu, revista de cultură „Gândirea” a dat naștere curentului ideologic al gânderismului. După numai un an, în 1922 s-a mutat la București, iar în conducere revistei, din 1926, s-a implicat Nichifor Crainic, cel care avea să devină directorul și ideologul publicației, din 1928. A cunoscut două sincope în apariția ei, în 1925 și între 1933-1934, cu toate acestea a fost una dintre cele mai importante reviste ale României interbelice, exponentă a ideilor tradiționalismului autohton. În jurul publicației și sub directa îndrumare a lui N. Crainic s-a format de-a lungul anilor la „Gândirea” o grupare care reunea intelectuali de funte ai vremii începutului de secol XX: Ion Barbu, Lucian Blaga, Dan Botta, Mateiu Caragiale, Radu Gyr, Gib Mihăescu, Ovidiu Papadima, Ion Pillat, Adrian Maniu, Victor Ion Popa, Ion Marin Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Vasile Voiculescu, George Mihai Zamfirescu...

În paginile revistei „Gândirea” au scris nu numai scriitori care vor cunoaște, în timp, consacrați, dar și unii poeți mai mărunți, care nu vor deveni atât de cunoscuți în literatura română și asupra cărora ne propunem să insistăm în articolul nostru. Mulți dintre aceștia au fost atrași de „programul” revistei sau, fiind la începuturi, și-au găsit modele în Blaga sau Crainic, Voiculescu sau Maniu, Cotruș sau Pillat... Ei au cultivat expresia „ortodoxă”, atitudini și decoruri religioase, teme sacrale și ceremonii cultice, într-un limbaj, cel mai adesea, livresc, artificios, versificând după modelul stilului bisericesc vechi sau imitând maestrul. Mai mult artizani, decât lirici veritabili, cerebrali prin excelență, respectivii autori se remarcă, în special, printr-un lexic presărat cu termeni arhaici, preluați adesea din „jargonul” ecleziastic, poezia lor fiind mai mult bisericească, decât religioasă. Este cazul lui Nicolae Crevedia, Dumitru Ciurezu, Virgil Carianopol, Zaharia Stancu, care publică versuri și volume cu o lirică religioasă euforică, patetică, elegiacă sau decorativă, sau Ștefan Baci, Vlaicu Bârna, Grigore Popa, Lucian Valea, Iulian Vesper, Mircea Streinul, E. Ar. Zaharia, cu

suavități, exuberanțe, exultanțe și diafanități edenice, dar și cu impurități și arome regionale, și nu în ultimul rând, Sandu Tudor, George A. Petre, Ștefan Nenițescu, Demostene Botez, clasicizanți, edenici sau simpli imitatori. La **Nicolae Crevedia**, de pildă, inițierea religioasă din copilărie este plină de frăgezimi, însă desacralizată:

„Sfinții-aveau dulămi cu nasturi-stele,
Spăngi în mână, încinși cu niște sfori.
Maica m-ardica de subțiori,
De le pupau mâna, fără inele.

Prea-Curata, oacheșă-o noră,
Gătită cu tulpane, ca de horă,
Da să sugă țâță, muierește,
Unui băiat cu soarele în creștet.

Un rumân bătrân, tot cu dulamă,
Cumpănea un pepene în palmă.
Domnișoara spunea că-i Moș Dumnezeu:
Ține pământul, cât e de greu.”

Dacă icoanele și biserica sunt desacralizate, slujba Învierii pare un spectacol de bâlci:

„Satul se-mbulzea la liturghie,
Ca în sărbători, la prăvălie,”
(N. Crevedia, *Înviere*)

Iar patimile, prăznuite în Vinerea Mare, par efectul unei tragedii locale, provocate de „jandari”:

„Și mă văd copil mânios:
Că pe Domnu nostru Isus Cristos
L-omorâră oții de jandari.”
(N. Crevedia, *Înviere*).

Virgil Carianopol dă expresie unor gânduri de o impietate radicală, într-un *Cântec haiducesc*, din volumul *Scară la cer*:

„Ah! De mi-ar ieși-nainte Dumnezeu,
Cum l-aș jefui de veșnicie...”
(Virgil Carianopol, *Cântec haiducesc*).

Zaharia Stancu prezintă un peisaj spiritualizat, de iconografie testamentară: „prin ierburi” se aud „pași desculți de îngeri”, văzduhul este plin de „fâlfâiri de aripi” angelice, în vreme ce „îngeri albi”:

„răstoarnă peste grădină
Ulcioare de miresme și lumină.”
(Zaharia Stancu, *Eu am crescut*).

O seamă de poezii de tinerețe ale lui **George Lesnea** sunt în spirit ortodox. Biserica evocă un lăcaș de cult vechi, nefrecventat, în care

„citește Evanghelia creștină
Bătrânul preot, singur la altar”
(George Lesnea, *Biserica*),

iar *Schitul*, în același stil descriptiv – evocator, creionează aspectul particularizant al așezământului:

„S-ar spune că, din vale, cândva, la deal pornit,

Voind în altă parte să plece dintre lunci,
Nemaiputând să urce, la mijloc s-a oprit
Și stă pe coasta asta, cum a rămas de-atunci.
Asinul care paște printre tufanii mici,
De cine știe unde, cu umbletul lui rar,
L-o fi adus călare pe Dumnezeu aici,
Și-acum se odihnește pân-or purcede iar.”
(George Lesnea, *Schitul*).

Ștefan Baciu nu este un ortodoxist pur, religiozitatea sa fiind mai mult una de suprafață, de convenție, simplu motiv literar sau pretext pentru „exercițiile de stil.” Într-o *Spovedanie*, actul respectiv devine o tehnică a propriei confesii:

„Ce-s eu, Părinte? - Un netrebnic rob la vise,
Un vânător de gând, neguțător de stele,
Un vânător de gând, neguțător de stele,
Un rătăcitor prin munți...
Îmi place vinul vechi, femeia, poezia...”
(Ștefan Baciu, *Spovedanie*),

iar în *Psalm de supunere*, modalitatea psalmică este adoptată pentru a proiecta în transcendent situații de idilă sămănătoristă:

„Mai bine, Doamne, de m-ai fi ținut
Să mă târăsc, netrebnic rob în ceruri,
Să șterg de praf al îngerilor scut
Și Precistei să-l văd de giuvaieruri.
Seara scoteau pe boltă luna. Dimineața
Ieșeam cu oile Prea-Bunătății Tale,
Și pruncilor le-aș fi adus dulceața
Și lui Sân-Petru îi coseau sandale.”
(Ștefan Baciu, *Psalm de supunere*).

Iulian Vesper, în *Laudă secerișului*, ne amintește de Crainic:

„Grâul e singur în fața Domnului și așteaptă secerătorii,
Rugătoare se apleacă spicele: Doamne, cuvântul tău a fost soare
Și pământul mănos a fost inima Ta. Ți-am simțit adierea vestmintelor
În serile prelungi ale vieții”
(Iulian Vesper, *Laudă secerișului*),

după ce, în primele volume (*Echinox în odăjdii*, 1933 și *Constelații*, 1935), „iconarul” realiza două poezii de superioară virtuozitate: *Crângul de ceară* și *Agonie solară*, alături de o sumedenie de artificiozități și prețiozități.

Un ortodoxism ritualic practică și **Sandu Tudor**, el evoluând de la iconografia profană și decadentă până la stihuri religioase, elaborate cărturăresc, uneori realizând virtuozități remarcabile. În general, însă, versurile pe teme cultice au o structură prozodică greoaie, asemănătoare stihurilor lui Varlaam:

„Doamne!
În toate bisericile, în noaptea asta, după zacon,
Așternutu-Ți-s-a raporul Sfântului aer peste năsălie,
Sufletele mohorăsc în prohod, lumânările-n fum, tămâia-n cenușe.”
(Sandu Tudor, *Stihuri monahale în noaptea sân-Vinerii mari*).

Versuri de aceeași natură sau trimitând la credințe păgâne și mitologie, se găsesc și în volumul *Comornic* (1925), dar și în unele poezii ale sale, publicate în revista „Gândirea”, în care Sandu Tudor versifică uneori inspirat, dar, cel mai adesea, pe canoane bisericești, ca-n amplul *Acatist*, glorificându-l pe Cuviosul Dimitrie-Cel-Nou Basarabov; acatistul este compus după toate rigorile canonice (douăsprezece condace și icoase, fiecare cu numărul rânduit de versuri):

„Bucură-te, mlădiță din Biserica vie,
Bucură-te, aluat de cerească bucurie,
Bucură-te, cel vămuit prin foc de-nfricoșare,
Bucură-te, astre de zidit în altare,
Bucură-te, văpaie dornică să ne îndrume,
Bucură-te, revărsare harnică în lume,
Bucură-te, vădire că se schimbă pământul,
Bucură-te, întărirea nădejdi în Sfântul,
Bucură-te, așezare în locul cel frumos,
Bucură-te, temelie în fildeș de oase,
Bucură-te, în racla de noapte, luminoase,
Bucură-te, Dimitrie-Cel-nou cuvioase”.
(Sandu Tudor, *Acatist*).

Tot un manifest ortodox este și creația poetică a preotului și publicistului orădean **George A. Petre**, care, în *Dumnezeu* (1928), include rugăciuni, meditații, imnuri, uneori cu inflexiuni panteiste: „cuibărit în toate”, Dumnezeu:

„E fluturaș de aur cu fâlfâit de praf
Ce adumbrește floarea în versuri de zăduf;

Într-un potir cu miere își născocoște trup,
De unde-albina-l cară cu fagurii din stup;

Se face spic pe lanuri, cu barbă de mătase,
Și cade-n mii de pale, sub zvâcnituri de coase,

Alunecă pe miriști sub formă de șopârlă
Și se arată, barză, într-un picior, la gărlă.”

(George A. Petre, *Dumnezeu*).

Alteori, poetul înalță osanale, împletește rugi sau, pe urmele lui Nichifor Crainic, pășește alături de Fiul Omului:

„Alăturatu-m-am într-o zi pe drum cu Christos.
Pufnea drumul de praf și mergeam amândoi pe jos.
Ca două rude ce nu s-au întâlnit de mult.
Pe margine am stat puțin de vorbă, departe de tumult,
Pe toropeala Firii cădeau jadăgai de soare
Și eu i-am întins batista, să se șteargă de sudoare...”

(George A. Petre, *Cu Domnul alături*).

Cu ciclul *Biseriçuța neamului*, a lui **Donar Munteanu**, ne situăm în sfera celui mai canonic ortodoxism. Este evocată biserica veche de la țară, se descriu amănunțit icoane, este reconstituită atmosfera marilor sărbători sau, mai rar, se narează fluent, după legende populare, peripețiile pe pământ ale Domnului și Sfântului Petru. Sensul istorisirii concordă,

însă, perfect, cu finalitatea moralei religioase. A noua poezie, din ciclul amintit, este o mică bijuterie a amintirilor din copilărie, legate de sărbătoarea învierii:

„În noaptea blând-a Sfintei Învieri,
Treceți din somn de mama sau de-o zână,
Porneam la drum, ținându-ne de mână.
Nici o lumină încă nicăieri...

Din vale, o răcoare de fântână,
Iar din livezi de pruni și meri
Miresme și ușoare adieri...
Un singur foc pe dealul de la stână
Și mii și mii de candelă pe cer...”

(Donar Munteanu, *Bisericața neamului*).

Un poet mai puțin cunoscut, **Ștefan Nenițescu**, debutase editorial cu un volum de versuri religioase, *Denii* (1919), el voindu-se „lăutarul Domnului”, înălțând cântece de slavă, îndemnând la reculegere, la pietate, zugrăvind icoane din biografia cristică: nașterea, botezul, patimile, învierea, înălțarea etc. Alteori, în versuri de inspirație profană, face apel la mitologiile antice, însă poezia cade în ermetism și joc pur. Volumul amintit este, în cea mai mare parte, o expresie a devoțiunii și, mai puțin, un act liric:

„Mântuitoare este rugăciunea,
Vă închinați!
Dac-ați greșit, să nu vă fie teamă
Să vă rugați”

(Ștefan Nenițescu, *Denii*).

Nici **Demostene Botez** nu refuză religiosul, iconografia rural-bisericească, compunând evocări lirice:

„Îmi amintesc de Paști, la noi acasă:
O zi de primăvară luminoasă,
Cu adieri de aer parfumat,
Cu sunete de clopote pe sat”

(D. Botez, *De Paști*)

În general, poezia religioasă din perioada interbelică se înscrie pe calapoadele revistei „Gândirii”. În aceste versuri se cultivă atracția pentru lumea spirituală a satului, văzut prin optica folclorului, obținându-se, adesea, viziuni și imagini de o frumusețe ingenuă, fascinantă. Peisajul rural apare spiritualizat, iar lumea este invadată de divin. Făpturi de pe alte tărâmuri, personaje din Vechiul și Noul Testament, dintr-un univers modelat de fantezia populară atestă un spirit manifest religios. Până și utilizarea doar ca pretext sau decor a religiosului concură la configurarea unui spațiu puternic spiritualizat, sacral. Se promovează, totuși, o varietate de stiluri, formule artistice moderne, livrescul, care contribuie nu numai la autohtonizarea poeziei, ci și la modernizarea ei.

BIBLIOGRAPHY:

Mircea A. Diaconu, *Poezia de la „Gândirea”*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1997
Valerica Draica, *Alți colaboratori ai revistei „Gândirea”*, în *Imagini ale Divinității în lirica românească*, Petroșani, Editura Focus, 2006, pg. 148-155

Dumitru Micu, „*Gândirea*” și *gândirismul*, București, Editura Minerva, 1975
Emil Pinte, „*Gândirea*” (*antologie*), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992
Emil Pinte, „*Gândirea*” (1921-1944). *Indice bibliografic adnotat*, Cluj-Napoca, Editura Echinox, 1998.